

Bandfoto van The Seahawks in 1967.  
foto: fotobedrijf Piet Boonstra, Groninger Archieven



# Oost/West

Van (voormalig) Nederlands-Indië  
naar Groningen, 1945-1968

Fietsroute ± 38 km

DE VERHALEN  
VAN GRONINGEN

[www.deverhalenvangroningen.nl](http://www.deverhalenvangroningen.nl)



## 75 JAAR VRIJHEID

Dit jaar vieten en herdenken we 75 jaar vrijheid.

De Tweede Wereldoorlog eindigde in Nederlands-Indië op 15 augustus 1945. Twee dagen later riep de toekomstige president Soekarno de onafhankelijkheid uit. Vervolgens reisden er in de periode tussen 1945 en 1968 ruim 350.000 mensen vanuit voormalig Nederlands-Indië naar Nederland. Ze werden ondergebracht in allerlei huisvestingen waaronder contractpensions en barakkenkampen, ook in Groningen.

De Verhalen van Groningen vertelt dit verhaal aan de hand van een fietsroute in en om de stad Groningen. De route van ca. 38 kilometer voert langs bijzondere plekken die iets vertellen over dit soms onbekende verleden. Bij de totstandkoming van deze route is nauw samengewerkt met het project Huizen van Aankomst van het Indisch Herinneringscentrum.

Repatrianten komen aan in Rotterdam, 1958.

foto: Herbert Behrens / Anefo, Nationaal Archief



### Molukkers

Het was een heel ander verhaal wat betreft de Molukse migranten. Zij vertrokken niet vrijwillig naar Nederland, maar op dienstbevel. De nieuwe president Soekarno zag de meeste Molukkers als handlangers van de voormalige Nederlandse kolonisator, omdat Molukse militairen deel hadden uitgemaakt van het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL). In ruil voor hun deelname aan het leger had Nederland de Molukkers zelfbeschikking beloofd. In het onafhankelijke Indonesië verslechterde de positie van Molukkers snel. Nederland besloot vierduizend Molukse KNIL-militairen met hun gezinnen naar Nederland te halen. In 1951 arriveerden deze Molukse gezinnen in Nederland. Hun verblijf in Nederland zou van tijdelijke aard zijn, tot de Republiek der Zuid-Molukken uitgeroepen zou worden. Maar Nederland kon deze belofte niet houden. Eenmaal aangekomen werden de Molukkers ontslagen uit het leger en ondergebracht in barakkenkampen, die 'centrale woonorden' werden genoemd. Een bekend voorbeeld is het 'Ambonezenbosje' in de Carel Coenraadpolder.

### ROUTE

De route is ca. 38 kilometer lang en begint op het Hoofdstation in de stad Groningen. RA = rechtsaf LA = linksaf

### Bekijk je dit boekje digitaal?

Klik dan hier voor een digitaal routekaartje.

Fiets over de H.N. Werkmanbrug langs het Groninger Museum > LA naar Ubbo Emmiussingel >

RA naar Stationstraat > LA naar Gedempte Zuiderdiep > RA naar Munnekeholm > LA naar Brugstraat

## EEN KLEINE GESCHIEDENISLES

Om de plekken en verhalen van deze fietsroute te snappen, is het belangrijk om een onderscheid te maken tussen repatrianten en Molukkers. Beide groepen kwamen in de periode 1945-1968 naar Groningen, maar waren compleet verschillend. Daarom eerst een beetje achtergrondinformatie.

### Repatrianten

Het overgrote deel van de migranten waren repatrianten: Indische Nederlanders die 'terugkeerden naar het vaderland'. Veel repatrianten waren echter geboren in Nederlands-Indië en nog nooit eerder in Nederland geweest. Het uitroepen van de onafhankelijkheid vormde een gevaarlijke situatie voor de Indische Nederlanders, die met veel vijandelijkheid bejegend werden. Een groot aantal besloot daarom naar Nederland te vertrekken. Zij kwamen onder andere terecht in contractpensions en kampen. De overgang naar de Nederlandse samenleving ging gepaard met alle sociale, economische en culturele uitdagingen van dien.



Aankomst van het schip Kota Inten met Molukse KNIL-militairen en hun families, 1951.

foto: Joop van Bilsen / Anefo, Nationaal Archief

## A CONTRACTPENSIONS

Brugstraat 7a, Groningen  
Voormalig Pension De Waard

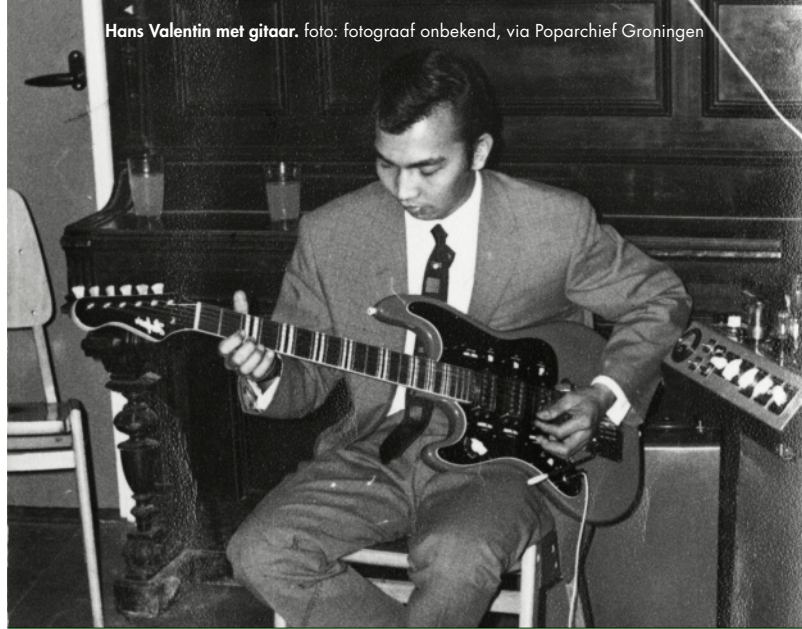
Een grote groep repatrianten vond onderdak in zogenaamde contractpensions. De overheid had in 1950 eigenaren van hotels en pensions opgeroepen om een opvangcontract aan te gaan. Binnen een jaar waren er al contracten gesloten met vierhonderd locaties. Eigenaren ontvingen een dagvergoeding en mochten 49 cent verdienen per bewoner per dag. In praktijk maakten veel eigenaren echter een flinke winst door te besparen op eten, verwarming en watergebruik. Ondanks de veelal slechte woonomstandigheden moesten gerepatrieerden 60 procent van hun netto maandinkomen afstaan. Volgens de overheid moest deze betaling een stimulans vormen om zelf onderdak te zoeken. In 1969 sluiten de laatste contractpensions, maar duizenden gezinnen moeten nog jarenlang aflossen.

In de stad Groningen zaten onder meer contractpensions in de Turftorenstraat en de Haddingestraat. Aan de Brugstraat 7 was Pension De Waard gevestigd. Tony Simon (1947) was één van de repatrianten die hier werd ondergebracht. "Ik zat met mijn ouders in Pension De Waard, Brugstraat 7. Er was altijd competitie tussen ons en [pension] Het Noorden. Bij ons was het streng, zij mochten veel meer."

Vervolg de Brugstraat > RA naar Hoge der A > RA naar Turftorenstraat



Indische Nederlanders in een van de kamers van contractpension De Waard aan de Brugstraat in 1958. foto: T. Simon, privéarchief



## B "ROCK-'N-ROLLEN IN DE WOONKAMER"

Turftorenstraat 38, Groningen  
Voormalig Pension Het Noorden

Muzikant Hans Valentiin (Semarang, 1941) kwam in 1957 naar Nederland. In een contractpension in Apeldoorn begon hij met gitaarspelen. Aan het begin van de jaren zestig verhuisde hij naar Groningen. "Daar kwamen we terecht in pension Het Noorden in de Turftorenstraat, dit was weer een pension met alleen Indische mensen die op een huis zaten te wachten. Hier gaven we eens in de week een feestje. En daar zaten we te rock-'n-rollen in de woonkamer. Met meisjes erbij. Dat was schitterend. Er werden lekkere gerechten klaargemaakt door de vaders en moeders van de meisjes en jongens. Ook in Groningen hadden of wisten we nog niets."

Vervolg de Turftorenstraat en houdt rechts aan naar Akerkstraat

**Band.** foto: van Dicky and the Jokers. Fotograaf onbekend, via Poparchief Groningen



## C INDISCHE FEESTAVONDEN

Akerkstraat 11, Groningen  
**Der Aa-Theater**

Op 5 mei 1960 werd in het verenigingsgebouw van de Grunneger Sproak een Indische avond gehouden voor in Groningen wonende repatrianten en andere belangstellenden. De Bevrijdingsdag werd gevierd met voordrachten, cabaret, krontjong muziek en Indische hapjes. Verenigingen en comités van repatrianten organiseerden met regelmaat feestelijke benefietavonden in Groningen. De opbrengst ging bijvoorbeeld naar hulp aan spijsoptanten in Indonesië of naar de verbetering van de sociale situatie van repatrianten in Nederland. Zo haalde het Staatkundig Nieuw-Guinea Verbond Nederland in februari 1958 in het gebouw van Sociëteit de Harmonie 350 gulden op voor het Rode Kruis, dat met dit bedrag repatrianten zou ondersteunen.

Sla LA naar Akerhof > RA naar Vismarkt > RA naar Pelsterstraat > steek het Gedempte Zuiddiep over en vervolg Kleine Raamstraat > LA Coehoorsingel > RA Hereplein > recht door over Herebrug > steek Zuiderpark over en vervolg de Hereweg

## D "GENOEG BIBIT"

Hereweg 49, Groningen  
**Voormalig Zaal Apollo**

Repatriant uit Indië, 23 jr.,  
vraagt mede-repatrianten v.  
ongeveer gelijke leeftijd tot  
het vormen van een  
**Indische club**  
Br. fr. no. 1707 bur. dezes.

Advertentie in het  
Nieuwsblad van het  
Noorden, 15-07-1947.

In juli 1947 stond in het Nieuwsblad van het Noorden een advertentie: "Repatriant uit Indië, 23 jr., vraagt mede-repatrianten v. ongeveer dezelfde leeftijd tot het vormen van een Indische club". Een groot deel van de repatrianten was nog nooit in Nederland geweest. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de overgang naar de Nederlandse maatschappij af en toe sociale en culturele aansluitingsproblemen opleverde en dat Indische Nederlanders elkaar opzochten in verenigingen en comités. Voorbeelden zijn de Vereniging voor Indische Nederlanders (afd. Groningen & Omstreken) en de Contactgroep voor Gerechtvaardigde Indische Nederlanders in Groningen.

In november 1961 organiseerde het onlangs opgerichte Comité voor Gerechtvaardigden een contactavond in Zaal Apollo. De doelstelling van de avond was om 'samen uit de vreemdheid tot bekendheid te komen'. Voorzitter dhr. A. Chr. Baehr vertelde aan het Nieuwsblad van het Noorden dat het Comité haar lot- en landgenoten aanmoedigt om contact te zoeken met de Nederlandse samenleving. Anderzijds wilde hij ook de Groningers om begrip vragen voor de situatie van de Indische Nederlanders. "Wij hebben bibit (= kiemzaad) genoeg in onze culturele samenleving en wij kunnen de Groningers nog wat leren."

Vervolg de Hereweg > onder de viaduct gelijk RA naar Papiermolenlaan > LA naar Boutenspad > links aanhouden naar Helperwestsingel

## E INDOROCK IN EEN OUDE BOERDERIJ

Helperwestsingel 92-94, Groningen

Voormalig 't Krotje

In de jaren vijftig en zestig stond hier 't Krotje, dat wordt gezien als de eerste echte popzaal van Groningen. Inmiddels is het pand – een oude boerderij die op de nominatie stond om gesloopt te worden – allang verdwenen. Wegens het grote succes van 't Krotje bleek deze ruimte al snel te klein en verhuisde de popzaal in 1961 naar een nabijgelegen fabrieksruimte.

't Krotje ontwikkelde zich als een broeinest van Indorock bands. In de contractpensions en kampen was muziek een aangename afleiding en vooral de nieuwe muziekstroming uit de jaren vijftig, de rock-'n-roll, bleek populair onder de Indische Nederlanders. In Groningen vonden deze muzikanten elkaar bij 't Krotje, waar in korte tijd allerlei Indorock bands ontstonden. Bekende voorbeelden zijn Little Ritz & His Rocking Butterflies, Dicky & The Jokers en The Seahawks.

Vervolg Helperwestsingel > RA naar Jullensstraat > steek de Hora Siccamingel over > vervolg Werumeus Buningstraat > RA naar Vondellaan > LA naar van Schendelstraat > RA naar Van Eedenstraat



't Krotje in 1963. foto: fotograaf onbekend, Groninger Archief

## F DE MOLUKSE WIJK IN GRONINGEN

Van Eedenstraat 47, Groningen

Salem: Molukse kerk in Groningen

In 1951 arriveerden de eerste Molukse gezinnen in Nederland. Ze werden ondergebracht in barakkenkampen, die 'centrale woon-oorden' werden genoemd. De leefomstandigheden waren er slecht. Toen in 1957 duidelijk werd dat het verblijf van de Molukkers in Nederland niet van tijdelijke aard was, kwam de Nederlandse regering met een voorstel om 'Molukkerswijken' te bouwen. Daarmee vormen de Molukkers de enige bevolkingsgroep in Nederland die de overheid bewust heeft gesegregeerd. In Appingedam werd de eerste Molukse woonwijk van Nederland gebouwd.

In 1964 verrees in de Groningse woonwijk De Wijert eveneens een Molukse buurt. Er werden 44 woningen en een kerk gebouwd. De kerk deed overigens ook dienst als buurtcentrum. De eerste Molukse gezinnen waren afkomstig uit het woonoord Nuis en daarna volgden er gezinnen uit Schattenberg, het voormalige kamp Westerbork. Tot slot werden de huizen bewoond door Molukse gezinnen die in de jaren '60 vanuit Nieuw-Guinea naar Nederland kwamen. Nog altijd mogen deze woningen enkel bewoond worden door Molukkers – tenzij er geen gegadigden zijn natuurlijk.

Op de muur van het kerkgebouw Salem is een bord bevestigd met een Bijbeltekst in het Maleis:

*Di-Salem adalah  
kemahja dan  
tempat kedudukannya  
dalam Sion.  
mazmur 76:3*

*11 december 1993  
('In Salem was zijn tent,  
en op Sion zijn woning.  
Psalm 76:3. 11 december 1993')*

Sla LA naar Multatulistraat > RA naar Van Iddekingestraat > steek Van Iddekingebrug over > RA naar Hoornsedijs > LA naar Laan van de Vrede > RA naar fietspad langs de Paterswoldseweg > steek LA de Paterswoldseweg over naar Concourslaan > vervolg Concourslaan naar Paviljoenlaan > RA naar Campinglaan > LA naar Peizerweg > RA naar Simonsvennepad > LA naar Hegepad > steek de Johan van Zwedenlaan over en vervolg het fietspad > RA naar Zuiderweg > LA naar Bernhardlaan > RA naar Irenestraat > LA naar Reddingiusweg > RA naar Willem-Alexanderstraat



**Ansichtkaart met daarop de klokkenstoel voor de Molukse kerk in Hoogkerk.** Vervaardiger: Van der Meulen, uitgever A. de Jong, collectie Historische Vereniging Hoogkerk

## G ECHTE HOOGERKERS

Willem Alexanderstraat 5, Groningen  
**Gethsémané: Molukse kerk in Hoogkerk**

Op de website van de Geredja Indjili Maluku, de Molukse Evangelische Kerk in Hoogkerk, staat: "De echte Hoogkerker voelt zich niet echt als Groninger vanwege de annexatie van Groningen, maar wel voelen de Molukse Hoogkerkers zich als echte Hoogkerkers."

Ook in Hoogkerk werd een Molukse wijk gesticht. De eerste bewoners kwamen niet alleen uit de nabijgelegen kampen Nuis en Schattenberg, maar bijvoorbeeld ook uit Kamp Oranje en Kamp Geestbrug. De Molukse Evangelische Kerk had toen nog geen eigen kerkgebouw in Hoogkerk, maar was aangewezen op het gebouw van de Baptistengemeente aan de Margrietstraat. Aan het begin van de jaren zestig werd een eigen kerk gebouwd en in gebruik genomen. Niet lang daarna vond er een splitsing plaats binnen de kerkgemeente. Sindsdien wordt het kerkgebouw gedeeld met een nieuwe kerkelijke organisatie, de Noodgemeente Gereja Protestan Maluku di Belanda. Lange tijd had het kerkgebouw geen naam, maar stond in de volksmond bekend als 'De Molukse kerk in Hoogkerk'. In 2017 besloten beide kerkelijke gemeenten het gebouw 'Gethsémané' te noemen, naar de tuin aan de voet van de Olijfberg in Jeruzalem waar Jezus bad in de nacht voor Zijn kruisiging.

Sla RA naar Industriestraat > LA naar Reddingiusweg > LA naar Zuiderweg > steek het water over en sla LA naar het Hoendiep > steek de Kinderverlatenbrug over > RA naar Aduarderdiesterweg > sla na ca. 2 km RA naar Tichelwerpad > LA naar Zijlvestergeweg > houdt links aan naar Zijlvestergeweg > steek de Friesestraatweg over om de Zijlvestergeweg te vervolgen > LA naar Hoogeweg/Evert Harm Woltersweg > steek de brug over > sla gelijk RA naar Platvoetspad > steek de tweede brug over > sla gelijk LA naar Reitdiepdijk > vervolg Wierumerschouwsterweg > RA naar Torenweg > houdt links aan om Torenweg te volgen > steek N361/Provinciale Weg over naar Spoorlaan  
>> Deze etappe is vanaf de Zuiderweg ook te fietsen aan de hand van fietsknooppunten:  
51 > 54 > 74 > 56 > 57 > 62 > 63

## H OP ZOEK NAAR EEN EIGEN HUIS

Spoorlaan 18, Adorp  
**Voormalig 'Stationsweg 4'**

Hier woonde de gerepatrieerde familie Midderham. In 1950 kwamen Pim, An, Har en Henk Midderham definitief naar Nederland. Omdat hun huisvesting in Katwijk te klein was, logeerden ze tijdelijk bij familie in Groningen. Na drie maanden betrokken ze deze woning in Adorp. Vader Henk Midderham had tijdens de Tweede Wereldoorlog, net als veel andere repatrianten, opgesloten gezeten in de Jappenkampen. Hij kwam getraumatiseerd naar Nederland.

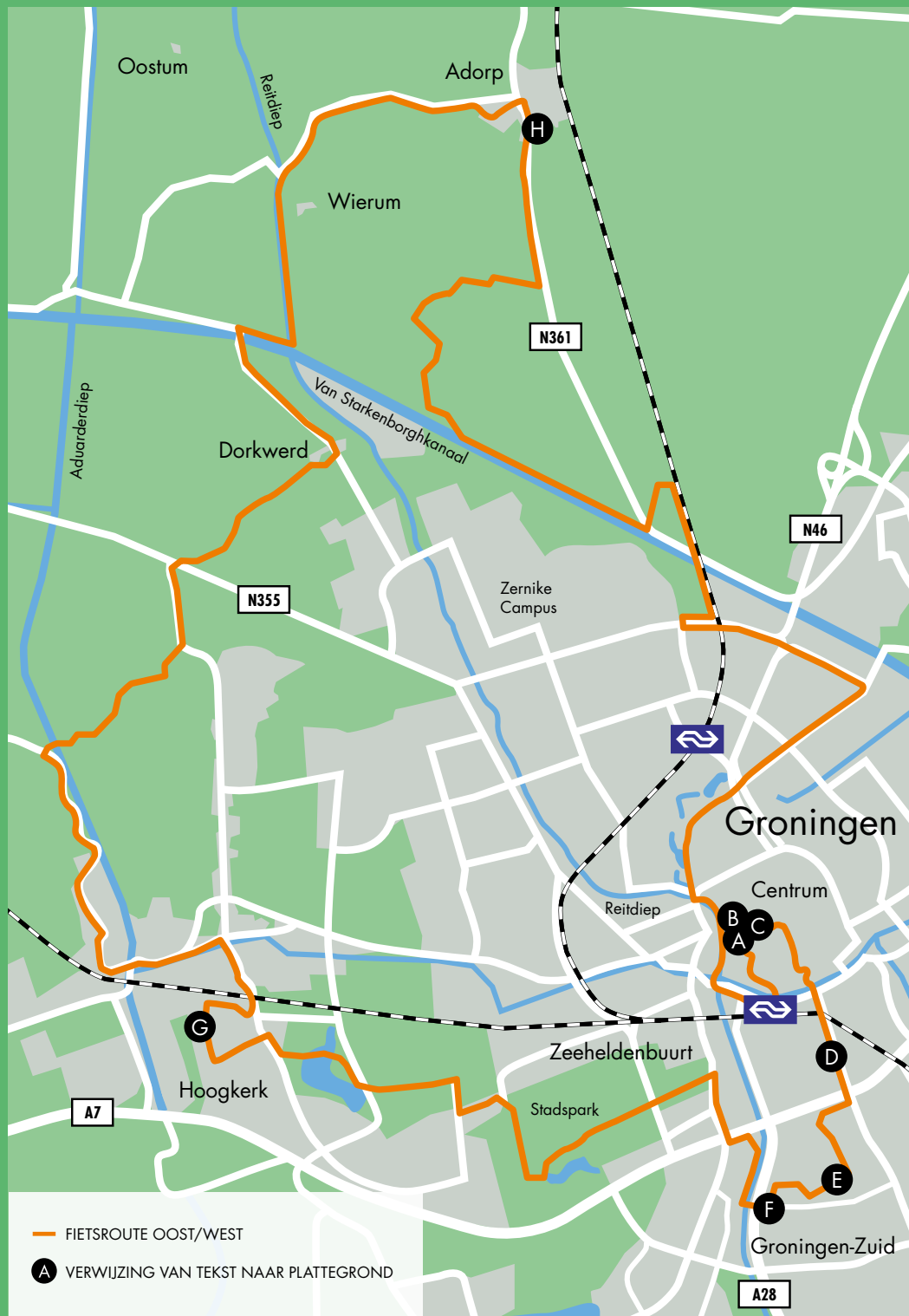
Het was voor repatrianten erg moeilijk om een eigen woning te vinden, want er bestond in de jaren vijftig van de twintigste eeuw een groot tekort aan woningen. Ondanks de woningnood moesten repatrianten wel een groot deel van hun inkomen afstaan. Volgens de Nederlandse regering zou hen dit prikkelen om contractpensions en kampen te verlaten en zelf op zoek te gaan naar huisvesting. Bovendien maakten alleen 'geassimileerde' repatrianten kans op een woning, daar de Nederlandse overheid culturele verschillen met argwaan bekeek.



**De familie Midderham voor hun huis aan de Stationsweg.** foto: Fotograaf onbekend, collectie Historisch Beeldarchief Migranten, Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis

Vervolg de N361/Provinciale Weg in zuidelijke richting > RA naar Harssens > LA naar Paddepoelsterweg > houdt links aan naar Paddepoelsterweg/Tjardaweg > steek de N361/Winsumerweg over naar Adorperweg > RA naar Walfriduspad waarmee je de Walfridusbrug oversteekt > RA naar Plataanlaan > LA naar Iepenlaan > onder viaduct door gelijk LA naar fietspad > onder Bedumerweg door > recht door over Oosterhamriklaan > RA naar Korreweg > steek de Nieuwe Ebbingestraat over naar Boteringesingel/Kruissingel/Leliesingel > steek Plantsoenbrug over > LA naar Reitdiepskade > RA naar Lage der A/Pottebakkersrijke/Sluiskade > steek LA de brug over > LA naar Bij De Sluis > LA over de Eelderbrug naar Emmasingel/Stationsweg. Je bent nu weer terug bij het Hoofdstation

>> Deze etappe is ook te fietsen aan de hand van fietsknooppunten: 63 > 24 > 23 > 96 > 95 > 87 > 85 > 86



## ROUTES IN GRONINGEN

De smaak te pakken gekregen?

Op [www.routesingroningen.nl](http://www.routesingroningen.nl) vind je nog veel meer wandel-, fiets- en vaarroutes in Groningen.

## VISIT GRONINGEN

Voor meer informatie over de stad en provincie ga je naar de Groningen Store (VVV). Hier vind je onder meer een uitgebreid assortiment wandel- en fietsroutes in en om Groningen.

Nieuwe Markt 1 (in het Forum Groningen)

[www.visitgroningen.nl](http://www.visitgroningen.nl)

Deze fietsroute is een initiatief van De Verhalen van Groningen is ontwikkeld in samenwerking met de Groninger Archieven en het Indisch Herinneringscentrum in het kader van de Maand van de Groninger Geschiedenis en 75 jaar vrijheid Groningen.

De ontwikkeling van deze fietsroute wordt mede mogelijk gemaakt door het vfonds met middelen uit de Nationale Postcode Loterij, de BankGiro Loterij en de Nederlandse Loterij

ER GAAT NIETS BOVEN

# GRONINGEN

